

Тасбеҳни санаш ва тасбеҳнинг асли

16:35 / 04.11.2017 43506

4533- رِبِّكَ لِلَّهِ الْحَمْدُ مَا حَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُؤْتِيَهُمُ الْغِنَىٰ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَفْتَاهُم فِي مَا كَفَرُوا بِهِ فَسُحِقِ اللَّهُ الَّذِينَ حَكَمُوا بِهِ سُدُّوا أَعْيُنَهُمْ عَنِ ذِكْرِ اللَّهِ فَيَكْفُرُونَ بِهِمْ وَأَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي لَهَبٍ تَكْفُرُ بِاللَّهِ وَاللَّهُ يَكْفُرُ بِهَا إِنَّهَا فِي عَذَابٍ مُّهِينٍ

4533. Юсайра розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни (аёлларни) такбир, тақдис ва таҳлилга риоя қилишга ва уларни бармоқ учи ила санашга амр қилдилар. Чунки улардан сўралур ва нутқ қилиш талаб қилинур».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифни ривоят қилаётган Юсайра розияллоҳу анҳо ансорийя саҳобиялардан бўлганлар.

Такбир – «Аллоҳу акбар» дейиш.

Тақдис – «Субҳанал маликил қуддус» дейиш.

Таҳлил – «Лаа илааҳа иллаллоҳ» дейиш.

Ушбу калималарни зикр қилганда уларни бармоқ билан санаш керак экан. Бу айтилаётган зикрнинг сонини билиш учун керак. Қиёмат куни

бармоқлардан бу ҳақда сўралар ва нутқ қилиш талаб қилинар экан.

Албатта, бундай санаш бармоқ билан санаса бўладиган сондаги зикрларга боғлиқ.

4534- رُوِيَ فِي رِجَالِ الْوَسْرِيِّ أَرَأَيْتُمْ هَلْ لِي ضَرِّ وَزَمَعٌ نَبِيَّ هَلْ لِي دَبْعٌ لِقَوْ -
نَنْسُلُ أَبْخَصًا أَمْ هَاوَرِءٌ يَمِيحٌ بِسُّتَلِ

4534. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тасбеҳни ўнг қўллари билан санаётганларини кўрдим».

Иккисини «Сунан» эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тасбеҳ айтаётганларида ўнг қўл бармоқлари билан санаганларини саҳобалар кўришган экан. Албатта, зикрнинг сони кўпроқ бўлиб, чап қўлни ишлатиш зарурати туғилса, у ҳам ишлатилади.

4535- لَيْلَ صَوْنِي حَرَّةَ رُكْبٍ أَوْ نَعْمَ حَرَّخٌ رَّبِّي بِنِجَالٍ نَأَاهُ نَعْمَ هَلْ لِي ضَرِّ وَزَمَعٌ رِيَّوْجٌ نَعْمَ -
لَيْلَ عَزَلِ زَامٍ لِقَوْفٍ، وَسَلَّحَ يَهْوَى خِضَاءً نَأَدَّ بَعَجَرٌ مُمْثٌ، أَوْ دِجْسَمٍ يَفِي هَوَّحٌ بَصَلِ
عَبْرًا كَدَّ بُلُقٌ دَقَلٌ: رَّبِّي بِنِجَالٍ لِقَوْفٍ، مَعْنَى: تَلَقَّ أَهْلُ الْعَرَبِ كُنْتُ قَرَأَفِي تَلَّ لِحَالِ
، وَدَمَّحَ وَهَلْ لِي نَأَخْبُسُ: نُهُتَ نَزْوَلٌ مَوْيَلٌ أَدْنَمٌ تَلُقْ أَمَّ بِنَزْوَلٍ وَلِ تَأَرَمٌ تَأَلَّتْ تَأَمَلَكُ
، يَرَأُ بِلِ الْإِلْهُ سَمَّحٌ لِقَوْفٍ أَوْ تَأَمَلَكُ دَادِمٌ وَهَشْرَعٌ نَزْوَلٌ وَسُفَنٌ أَضْرَوٌ هَوَّحٌ دَدَّ

4535. Жувайрия розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам эрталаб Бомдодни ўқиганларидан кейин у кишининг олдиларидан чиқдилар. Ўшанда у ўз намозгоҳида ўтирган эди. Чошгоҳда келсалар, ҳали ҳам ўтирган экан. Шунда у зот:

«Мен сени тарк қилган ҳолда бардавоммисан?» дедилар. У:

«Ҳа», деди.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Мен сендан кейин тўрт калимани уч марта айтдим. Агар улар сен бугун айтган нарсалар ила тарозига солинса, оғир келади - «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи, адада холқиҳи ва ризо нафсиҳи ва зината аршиҳи ва мидаада калимаатиҳи», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Зикрнинг маъноси: «Аллоҳни маҳлуқотларининг ададича, Ўзи рози бўлгунча, Аршининг вазнича ва калималарининг миқдорича ҳамду сано билан поклаб ёд этаман».

Ушбу ҳадиси шарифдан киши ўзича тахмин билан қилган зикрдан кўра ҳадисларда келган зикрларни қилса, савоби кўп бўлиши келиб чиқади.

Жувайрия онамиз розияллоҳу анҳо Бомдод намозидан кейин чошгоҳгача бўлган муддатда тинмай зикр қилганлар. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам тўрт калимани уч марта айтганлар ва улар Жувайрия онамиз розияллоҳу анҳо айтган нарсалар ила тарозига қўйилса, оғир келадиган бўлган.

«Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи, адада холқиҳи ва ризо нафсиҳи ва зината аршиҳи ва мидаада калимаатиҳи»ни биз ҳам ёд олиб, зикр қилиб юришга одатланишимиз керак.

Бу ривоятда келганга ўхшаш зикрлар «жамловчи зикр» дейилади. Унда зокир ўз зикрини кўп сон билан ёки катта миқдор билан васф қилади.

Уламолар «Ушбу ҳадис жамловчи зикрни айтиш бошқа зикрларга берилмайдиган савоб бўлишига далилдир», дейдилар.

Шавконий: «Бу ҳадисда ким фалон адад ёки фалон вазн, деб айтган бўлса, унга ўшанча савоб берилишига далил бор», деган.

Аммо майдалаб санаб ўтиргандан кўра бир оғиз билан айтиб қўйган афзал экан-да, деган хаёлга бормаслик лозим. Бу Аллоҳ таолонинг бандаларига очиб қўйган бир эшиги, холос.

Аҳмад ибн Абдулазиз ан-Нувайрий бундай деганлар: «Гоҳида оз амал кўп амалдан кўра афзал бўлади. Мисол учун, сафардаги киши намозни қаср қилиб ўқиши тўлиқ қилиб ўқишидан афзалдир.

Аммо бир киши ўн марта «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи»ни айтишни назр қилган бўлса, албатта, ўн марта такрор-такрор айтмоғи шарт. Бир лафз билан «Ўнта Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи» деса бўлмайди».

لَا أَقِفُ بِهٖ حُجَّ بَسُّتِ يَصْحَ وَآيَّ وَنَ أَهٖ دَيَّ نَيَّ بَوَّ ءَ أَرْمَا يَلَعِ رَ هَلَّ لَ لُ أُلُ وُسَّرَ لَ حَ دَوَّ -4536
يَفَقَلَّخَ أَمَّ دَدَعِ هَلَّ لَ لَ نَ أَحْبُ سُ لَضْفُ أُوَّ وَأَ أَدَهٗ نَمَّ كَيَّ لَعِ رَسِّي أُوَّ هٗ أَمَّ بَ كُرْبُ خُ أَلَّ أ
كَلَّ دَ نَيَّ بَ أَمَّ دَدَعِ هَلَّ لَ لَ نَ أَحْبُ سَوَّ ضَرَّ أَلَّ يَفَقَلَّخَ أَمَّ دَدَعِ هَلَّ لَ لَ نَ أَحْبُ سَوَّ ءَ أَمَّ سَلَّ
هَلَّ لَ لَ وَّ كَلَّ دَ لُ نِ شَمَّ هَلَّ لَ دُمَّ خُ لَ أَوَّ كَلَّ دَ لُ نِ شَمَّ رُبَّ كُ أُوَّ هَلَّ لَ لَ أَوَّ قُلَّ آخَ وَّ هٗ أَمَّ دَدَعِ هَلَّ لَ لَ نَ أَحْبُ سَوَّ
نَسَّ لَ لَ بَ أَحْ صَ أُوَّ هٗ أَوَّ رَ كَلَّ دَ لُ نِ شَمَّ هَلَّ لَ لَ بَ أَلَّ ةُ وُقَّ أَلَّ وَّ لَوْحَ أَلَّ وَّ كَلَّ دَ لُ نِ شَمَّ هَلَّ لَ لَ أَلَّ ةُ

4536. «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир аёлнинг олдига кирдилар. Унинг олдида данаклар ёки майда тошлар бўлиб, ўшалар ила тасбеҳ айтаётган эди. Бас, у зот:

«Мен сенга бундан осон ёки афзал нарсанинг хабарини берайми: «Субҳаналлоҳи адада маа холақа фиссамааи, ва субҳаналлоҳи адада маа холақа филарзи, ва субҳаналлоҳи адада маа холақа байна залика, ва субҳаналлоҳи адада маа ҳува холиқун, валлоҳу акбар мислу залика, валҳамду лиллаҳи мислу залика, ва лаа илааҳа илаллоҳу мислу залика, ва лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи мислу залика», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Зикрнинг маъноси: «Осмонлардаги яратган нарсалари ададича «Субҳаналлоҳ», ердаги яратган нарсалари ададича «Субҳаналлоҳ» ва уларнинг орасидаги яратган нарсалари ададича «Субҳаналлоҳ», энди яратадиган нарсаларининг ададича «Субҳаналлоҳ», ўшанча «Аллоҳу акбар», ўшанча «Алҳамдулиллаҳ», ўшанча «Лаа илааҳа илаллоҳу» ва ўшанча «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи».

Ушбу ҳадисда зикрни кўп такрорлаш ва уни қўлдан бошқа нарса билан санаш ҳам мумкинлигига далил бор. Худди шу маънони англатиш учун машҳур муҳаддис имом Абу Довуд ўз китобларида «Майда тош билан тасбеҳ айтиш боби»ни очганлар ва ушбу биз ўрганаётган ҳадисни келтирганлар.

Мана шундан бизда тасбеҳ деб аталадиган маълум ададдаги данак ёки думалоқ нарсаларни ипга тизиб ясаладиган, араблар «субҳа» деб номлайдиган нарса пайдо бўлган.

Ибн Манзур бу нарсани тушунтириш учун: «Субҳа тасбеҳ айтувчи ўзи айтадиган тасбеҳларни санайдиган доналардир. Бу янги чиққан сўз, гоҳида у мисбаҳа ҳам дейилади», деган.

Имом Абу Довуднинг «Сунан» китобларини «Авнул Маъбуд» номи билан шарҳ қилган шайх Муҳаммад Шамсул Ҳақ раҳматуллоҳи алайҳи ҳозир биз ўрганаётган ҳадисни келтиргандан кейин:

«Бу ҳадис тасбеҳни данак ёки майда тош билан санаш жоизлигига далилдир. Тасбеҳ қилиб олса ҳам бўлаверади, чунки ораларида фарқ йўқ. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур аёлнинг амалини иқрор қилдилар, инкор қилмадилар. Бўлиб турган нарсадан афзал нарсага иршод қилиш аввалгисининг жоизлигини ман қилмайди.

Бу ҳақда бир қанча асарларда ривоят қилинган. Бу нарсани бидъат деганлар тўғри айтмаган», деган.

Ибн Ҳажар раҳматуллоҳи алайҳи эса:

«Мазкур ҳадисдан тасбеҳ тутишнинг мандублиги келиб чиқади. Уни бидъат дейиш тўғри эмас», деган.

Бу хусусда Ибн Аллон бундай деганлар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Мазкур аёлнинг данак ёки майда тош билан санаб зикр қилаётганига иқрор бўлишлари бу ишнинг суннат эканига далилдир. Тасбеҳ тутиш ҳам майда тошнинг ўрнидаги нарса.

Тасбеҳ тутиш ҳақида латиф бир жуз ёзиб, уни «Ийқодул Масобийҳ ли машруийяти иттихозил Масобийҳ» – «Тасбеҳ тутишнинг шаръий экани ҳақида ёқилган чироқ» деб номладим.

Унда шу масалага оид хабарлар, асарлар ва ихтилофларни келтирдим. «Зикрни бармоқлар билан санаш афзалми ёки тасбеҳ биланми?» деган саволга жавоб изладим.

Хулоса шуки, хусусан намознинг зикрларини қўл билан санаш афзалдир. Аммо кўп ададли зикрларда адашиб кетмаслик учун тасбеҳ билан санаган афзалдир».

Ибн Ҳажар «Шарҳу Мишкот»да ушбу ҳадисни шарҳлай туриб, қуйидагиларни ёзган:

«Бу ҳадисдан тасбеҳ тутишнинг мандублиги тушунилади. Бу бидъат, деган даъво тўғри эмас. Фақат баъзиларга ўхшаб, буни зийнат, риё ёки эрмакка айлантириб қўймаслик керак».

Албатта, намоздан кейинги зикрларга ўхшаш сони камларини бармоқ билан санаган афзал. Аммо зикр кўп бўлиб, уни бармоқ билан санаш қийин ва машғул қиладиган даражада бўлганда тасбеҳ билан санаган афзал.

Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф

(Ҳадис ва ҳаёт китобидан)